

Norrstens verksamhetsområde

Boplatslämningar i åkermark

Arkeologisk utredning

Södra Freberga 1:6, Nyckelby 5:9 och Sjöhamra 1:2
Västra Stenby socken
Motala kommun
Östergötlands län och landskap

Henrik Runeson

Norrstens verksamhetsområde

Boplatslämningar i åkermark

Arkeologisk utredning

Södra Freberga 1:6, Nyckelby 5:9 och Sjöhamra 1:2

Västra Stenby socken

Motala kommun

Östergötlands län och landskap

Henrik Runeson

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2013

Omslagsfoto: Vy från väster över det norra utredningsområdet söder om Riksväg 50. Foto:
Henrik Runeson

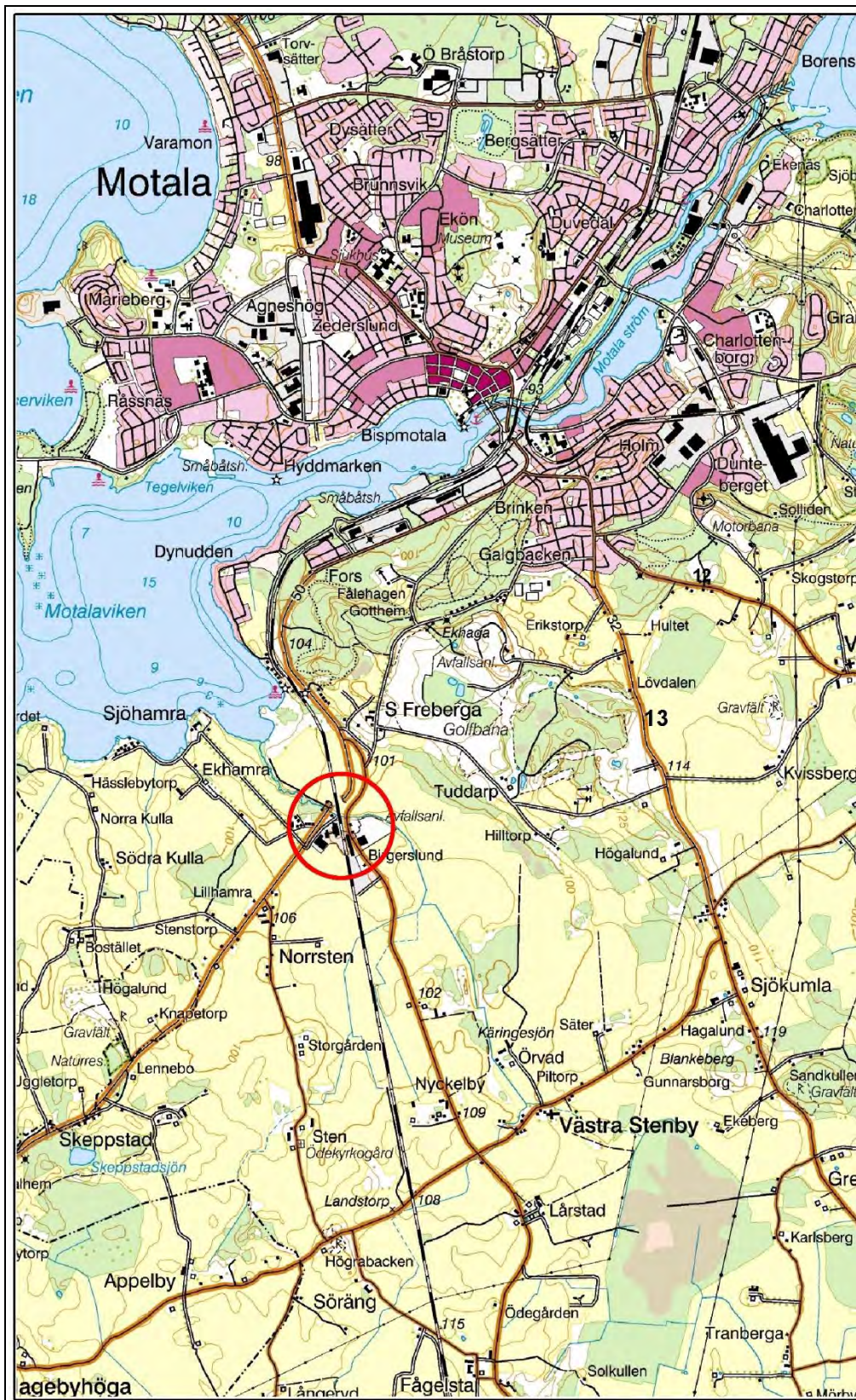
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2012/02954.

ISBN:978-91-7453-305-7

Tryck: Just Nu, Västerås 2014.

Innehåll

Sammanfattning.....	5
Inledning.....	5
Topografi och fornlämningsmiljö	5
Målsättning och metod	6
Genomförande	6
Undersökningsresultat.....	6
Tolkning och utvärdering	9
Referenser.....	11
Litteratur.....	11
Tekniska och administrativa uppgifter	11
BILAGOR	12
Bilaga 1. Schakttabell.....	12
Bilaga 2. Anläggningstabell.....	14

Figur 1. Undersökningsplatsens läge, markerat med en röd ring. Utdrag ur Digitala Terrängkartan. Skala 1:50 000.

Sammanfattning

En arkeologisk utredning har gjorts inom två områden kring Norrstens verksamhetsområde ca 4 km sydväst om Motala.

Vid utredningen framkom i det norra området, som var beläget inom åkermark, boplotsindikerande anläggningar av förhistorisk karaktär. Det är möjligt att lämningarna har samband med någon eller några av de kronologiska faser som fanns representerade på den tidigare undersökta boplatsen Södra Freberga (Västra Stenby 258) (Carlsson 2012). Vid det södra utredningsområdet påträffades endast två enstaka anläggningar av diffus karaktär, vilka inte med säkerhet kan sägas vara spår efter förhistorisk verksamhet.

Inledning

Motala kommun planerar ändrad markanvändning inom två områden vid Norrstens verksamhetsområde. Den arkeologiska utredningen omfattade etapp 1, en mindre inventering, samt etapp 2, schaktningar med grävmaskin. Syftet med utredningen var att kontrollera om tidigare okända fornlämningar fanns inom de utpekade ytorna.

Topografi och fornlämningsmiljö

De två områdena domineras av åkermark, men inom den södra ytan finns dock också bebyggda områden, huvudsakligen för industriverksamhet. Den norra ytan innefattar en nysträckning av en väg som leder fram till den stora trafikplatsen mot Fågelsta och som ansluter till den nyligen anlagda Riksväg 50. Inom utredningsområdet finns två noteringar i FMIS, platsen för ett soldattorp (Västra Stenby 147) samt platsen för en milstolpe (Västra Stenby 146) (Larsson m.fl. 1997).

Topografiskt lutar delar av det norra området mot norr eller nordöst, med något högre belägna partier i sydvästra delen. Ca 100 meter norr om området, vid den nuvarande trafikplatsen och Riksväg 50 undersöktes 2010 en boplat, Södra Freberga (Västra Stenby 258). Vid för- och slutundersökningen framkom ytterst få fynd; endast ett kvartsavslag (Holm 2009). Däremot påträffades 63 anläggningar i form av härdar och gropar från olika perioder av förhistorien. Flest dateringar (totalt 10 st) fanns till tidigmesolitikum, ca 8000 f.Kr., men även tidigneolitikum fanns representerat. Dessutom konstaterades ett mindre inslag av anläggningar från senneolitikum- äldre järnålder. Anläggningarna från de olika perioderna skilde sig inte nämnvärt från varandra morfologiskt (Carlsson 2012).

Ca 500 m sydöst om det södra utredningsområdet genomfördes 2010 en undersökning vid Nyckelby (Västra Stenby 259). Här framkom spår efter ett mesulahu och en hydda daterade till tidigneolitikum samt ett möjligt mesulahu från senneolitikum-äldre bronsålder. Fyndmaterialet utgjordes bl.a. av slagen kvarts och bergart, en bergartsyxa och en ornerad krukskärva av tidigneolitisk typ (Helander 2011). Platsen var under dessa perioder belägen vid den västra stranden av till en nu uttorkad grund sjö kallad Kärringsjön. Sjön skall ha haft samma utsträckning mellan 4000 f.Kr fram till ca år 0 (Helander 2011:13).

Delar av de mer låglänta delarna av den östra delen av det norra utredningsområdet kan sannolikt knytas till strandzonen för den uttorkade sjön.

Målsättning och metod

Syftet med utredningen var att se om tidigare okända fornlämningar fanns inom de två utredningsområdena.

En mindre inventering och besiktning gjordes av ytorna innan utredningsgrävningen inleddes. Där det vid inventeringen sågs som möjligt att finna fornlämningar dolda under marknivån skedde utredningsgrävning i form av söschakt med grävmaskin.

Genomförande

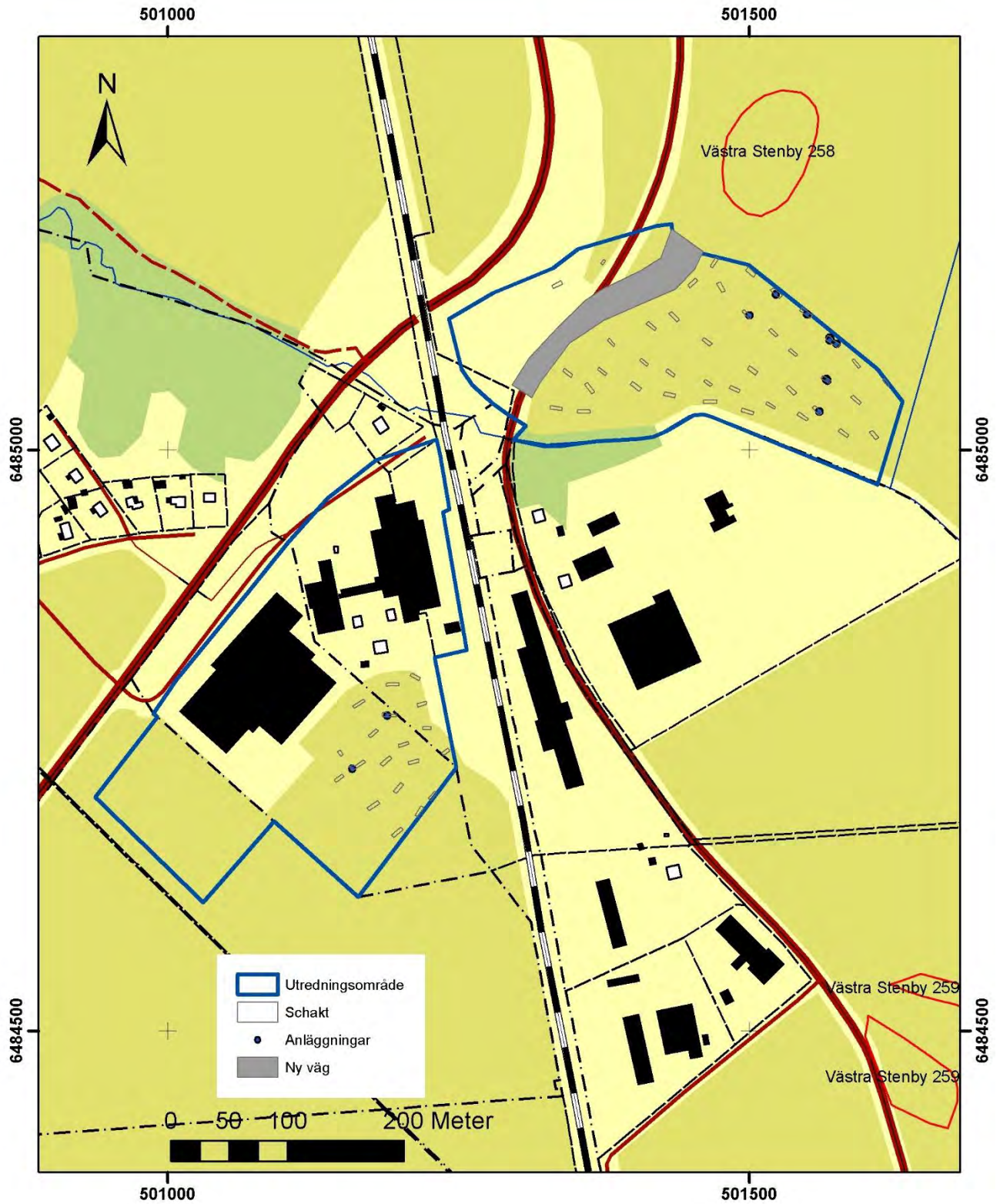
Vid inventeringen gjordes bedömningar om vilka delar som hade ha störst möjligheter att rymma spår efter forntida aktiviteter. Inom det norra utredningsområdet grävdes sammanlagt 40 schakt och inom det södra 19 schakt. Totalt schaktades ytor på ca 1050 m² varav 650 m² på det norra området och 400 m² på det södra. Vid schaktningen avlägsnades ploglagret, varefter underliggande lager rensades med fyllhammare och i enstaka fall med skårslev i syfte att lokalisera eventuella fynd eller anläggningar. Efter dokumentation fylldes schakten igen.

Anläggningar och schakt dokumenterades genom inmätning med GPS, beskrivning och viss fotografering.

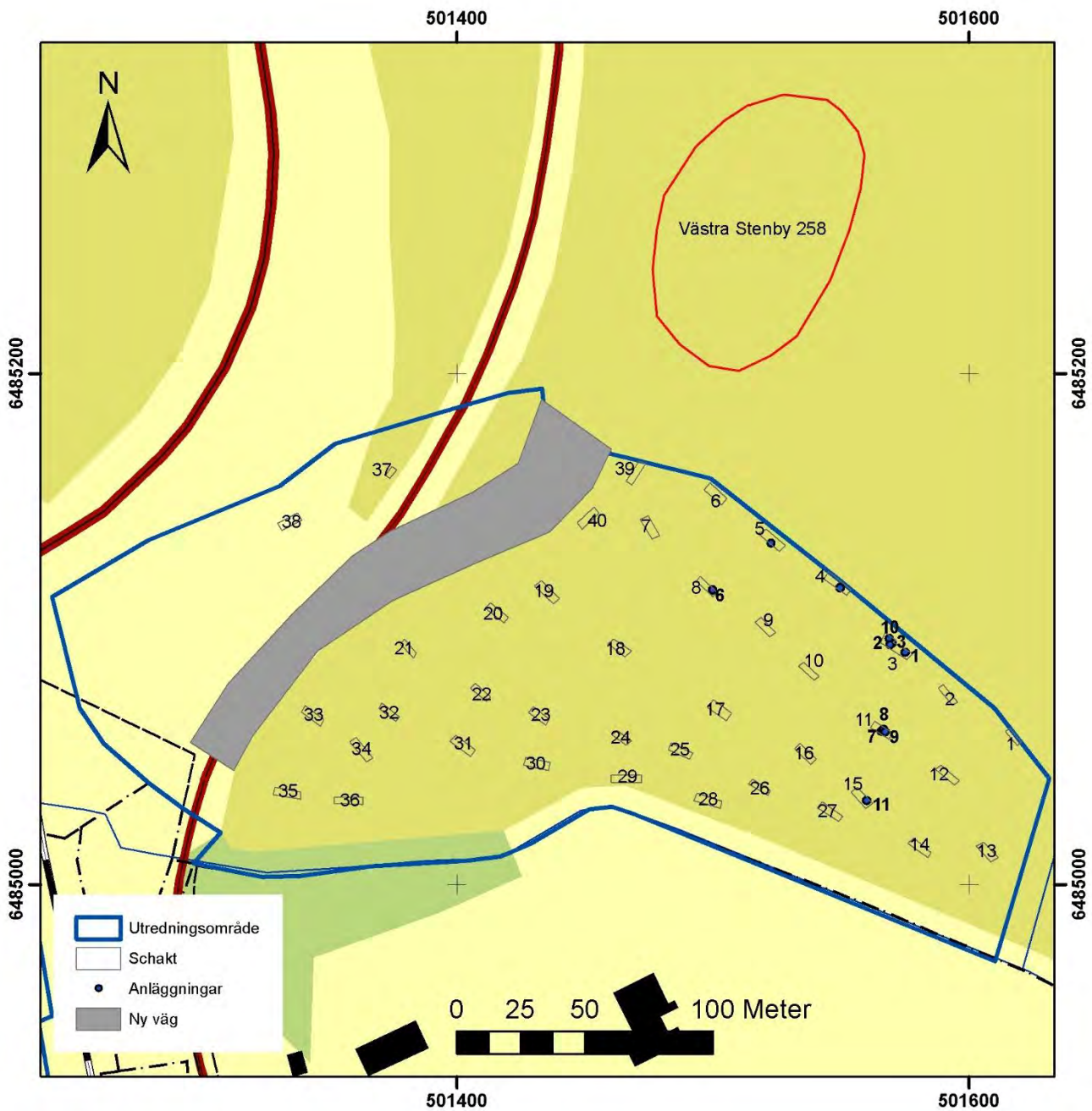
Undersökningsresultat

Vid inventeringen av området konstaterades att i princip hela det norra utredningsområdet hade potential att innehålla spår efter förhistorisk verksamhet. Ett område i en ”kil” mellan den delvis nya vägen och järnvägen innehöll dock uppenbart påförda lager, varför det var osäkert om det här fanns bevarade lager under detta. Vid det södra utredningsområdet gjordes bedömningen att det var inom den norra, något högre belägna, åkermarken som förutsättningar fanns att finna boplatzlämningar (se figur 2).

På det norra området (figur 3) påträffades totalt 11 anläggningar av förhistorisk karaktär fördelat på sex schakt. Anläggningarna koncentrerade sig till ytans östra och nordöstra del, varav den nordligaste anläggningen låg ca 70 meter söder om den tidigare undersökta boplatzen Västra Stenby 258. Anläggningarna som framkom under ett 0,30–0,40 m tjockt ploglager bestod av sotiga färgningar tydligt urskiljbara mot underlaget vilket mestadels bestod av ljus lerig silt. I vissa av anläggningarna syntes stänk av kol. Det rörde sig om åtta stolphål/störhål och tre rännor/lager. Inget av stolphålen hade stenskoning. Den yta som omfattade anläggningar var inom utredningsområdet ca 115×85 meter stor, d.v.s. drygt 10 000 m². I områdets västligaste del, väster om den nya vägsträckningen, grävdes två schakt inom delen med påförda massor. Här var de ursprungliga lagren helt omrörda.

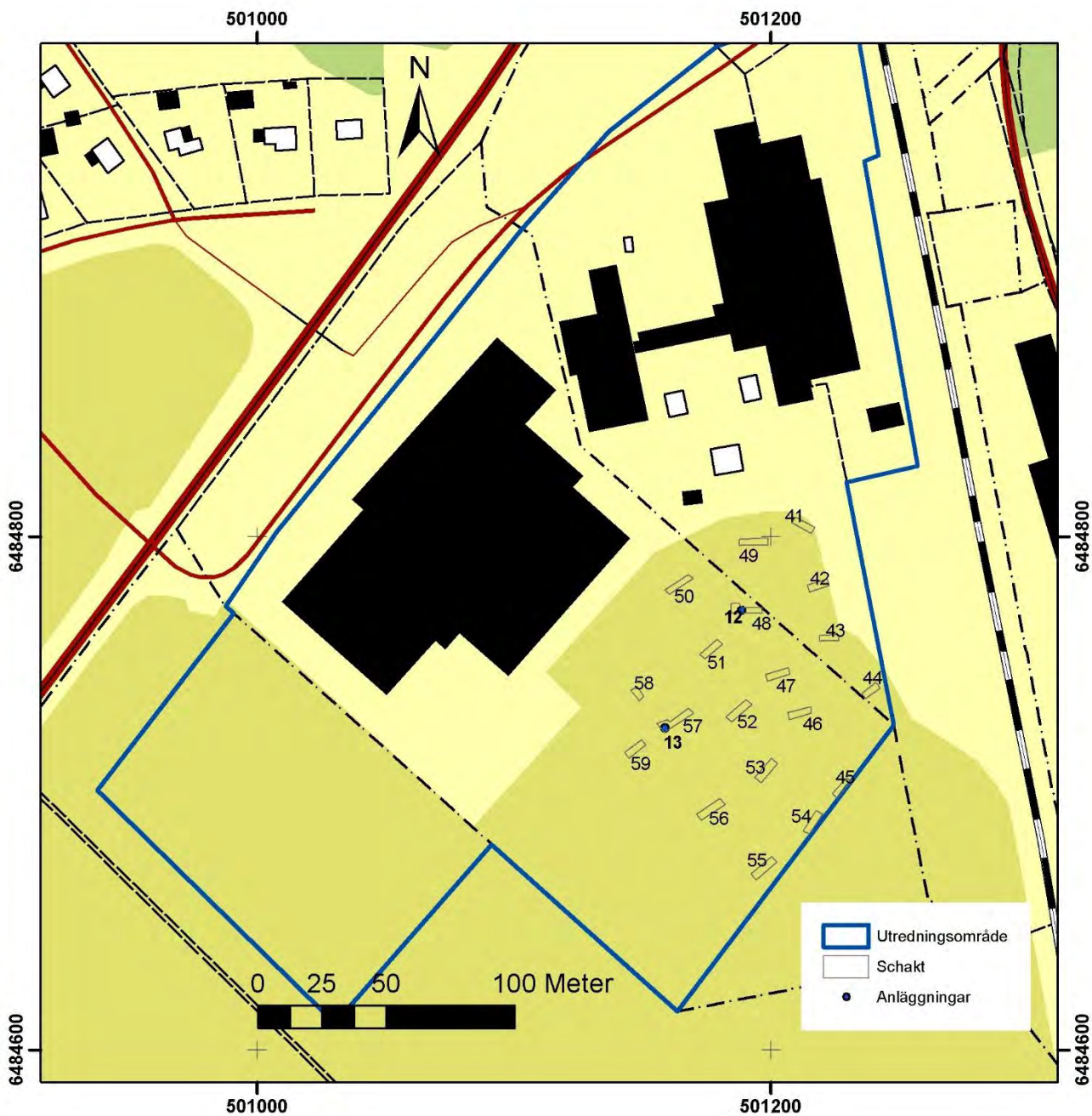

Figur 2. Det södra och det norra utredningsområdet med schakt, anläggningar och en del av nyanlagd väg markerade. Underlag: Digitala Fastighetskartan. Skala 1:5 000.

Figur 3. Det norra utredningsområdet med schakt, anläggningar och en del av nyanlagd väg markerade. Underlag: Digitala Fastighetskartan. Skala 1:2 500.

De sammanlagt 19 schakten som grävdes inom det södra utredningsområdet (figur 4) låg i de topografiskt något högre belägna partierna i de norra delarna av åkermarken. I de södra, lägre liggande delarna var åkern i det närmaste helt platt. Här bedömdes området inte som ett lämpligt läge för boplatz varför inga schakt grävdes. I två schakt framkom sammanlagt två möjliga anläggningar av tämligen diffus karaktär. De utgjordes av en mindre ränna (A13) och ett möjlig stolphålsbotten (A13).

Figur 4 Det södra utredningsområdet med schakt och anläggningar markerade. Underlag: Digitala Fastighetskartan. Skala 1:2 500.

Tolkning och utvärdering

Den nordöstra delen av det norra utredningsområdet kan betraktas som en boplats vars datering är oklar. Möjligen har lämningarna samband med någon eller några av de kronologiska faser som finns representerade vid den omedelbart i norr belägna boplatsen Västra Stenby 258:1, som undersöktes i samband med byggnationen av nya väg 50. Detta skulle innebära att dateringar från tidigmesolitikum till äldre järnålder är möjliga. Det är möjligt att spåren kan knytas till boplatsytor som legat nära den strandlinje som gällde för den nu uttorkade grunda Käringsjön kring år 4000 f.Kr. och

år 0 (Helander 2011:13) vilket kan tala för att de påträffade anläggningarna snarast hör till perioden tidigneolitikum-äldre järnålder.

De enstaka och diffusa spåren på det södra utredningsområdet kan inte med säkerhet tolkas som rester efter förhistoriska aktiviteter.

Referenser

Litteratur

Carlsson, T. 2012. 10 000 år vid Södra Freberga. Särskild arkeologisk undersökning i samband med ombyggnad av Riksväg 32 mellan Mjölby och Motala. Östergötland, Motala kommun, Västra Stenby socken, Södra Freberga 6:1, RAÄ 258. UV Rapport 2012:142.

Helander, A. 2011. En tidigneolitisk boplats vid Nyckelby. Inför nybyggnad av Riksväg 50 mellan Motala och Mjölby. Östergötland, Motala kommun, Västra Stenby socken, Nyckelby 2:2 och 3:9. RAÄ 259. Särskild arkeologisk undersökning. UV Rapport 2011:146.

Holm, J. 2009. Boplats vid Södra Freberga. Södra Freberga 6:1. Arkeologisk förundersökning. Riksantikvarieämbetet UV Öst Rapport 2009:43.

Larsson, Z. L, Nilsson, P, Ulfhielm, A. 1997. Riksväg 50. Arkeologisk utredning etapp 1: Jönköping–Örebro. Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar. UV Linköping. Rapport 1997:3.

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>KM projekt nr:</i>	KM13129
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	431-8122-13, 2013-08-13
<i>Undersökningsperiod:</i>	21-25 oktober 2013
<i>Exploateringsyta:</i>	Ca 122 000 m ²
<i>Personal:</i>	Henrik Runeson (projektledare), Marie Lundberg (arkeolog)
<i>Belägenhet:</i>	Södra Freberga 1:6, Nyckelby 5:9 och Sjöhamra 1:2 , Västra Stenby socken, Motala kommun, Östergötlands län och landskap
<i>Ekonomisk karta:</i>	8F 7a. Norrsten SÖ
<i>Koordinatsystem:</i>	SWEREF99TM
<i>Koordinater:</i>	x 6884600, y 501160
<i>Inmätningssmetod:</i>	GPS
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	ATA :11 stycken digitala fotografier.
<i>Fynd:</i>	-.

BILAGOR

Bilaga 1. Schakttabell

Schakt	Markslag	Längd x bredd m	Djup, m	Anmärkning/undergrund	Anläggning
1	Åkermark, ploglager 0,30–0,35 m	10,0×2,5	0,35–0,40	Brungul siltig lera.	-
2	Åkermark, ploglager 0,30 m	10,0×2,2	0,40	Brungul lerig silt.	-
3	Åkermark, ploglager 0,30 m	12,0×2,0–4,0	0,35–0,40	Gulbrun lerig silt. 3 anläggningar (2 rännor/lager och ett stolphål)..	A1, A2, A3, A10
4	Åkermark, ploglager 0,30 m	12,0×2,2	0,40	Gulbrun lerig silt. 1 anläggning (stolphål).	A4
5	Åkermark, ploglager 0,30 m	12,0×2,2	0,40	Gulbrun lerig silt. 1 anläggning (stolphål).	A5
6	Åkermark, ploglager 0,30–0,35 m	10,0×2,2	0,45	Brungul siltig lera.	-
7	Åkermark, ploglager 0,30–0,35 m	10,0×2,2	0,40	Brungul, något grusig lera. I schaktets norra del fanns ett ca 1,0 m brett område med ett lager med enstaka kolstänk. För diffust för att tolka som anläggning.	-
8	Åkermark, ploglager 0,30–0,35 m	10,0×2,2	0,40–0,45	Gulgrå siltig lera med grusinslag. I Ö delen låg ett mindre stolphål..	A6
9	Åkermark, ploglager 0,30 m	9,0×2,2	0,40	Ljusbult något lerig silt. Ett recent dike korsade schaktet.	-
10	Åkermark, ploglager 0,30 m	9,0×2,2	0,40	Ljusbult något lerig silt.	-
11	Åkermark, ploglager 0,30–0,40 m	8,0×2,2	0,40	Gulbrun siltig lera. 3 anläggningar, samtliga stolphål.	A7, A8, A9
12	Åkermark, ploglager 0,25–0,35 m	8,0×2,2	0,35–0,40	Ljusbult siltig lera. Partier av rödbrun lera.	-
13	Åkermark, ploglager 0,30–0,40 m	10,0×2,2	0,40–0,50	Brungul siltig lera.	-
14	Åkermark, ploglager 0,25–0,30 m	10,0×2,2	0,35	Brungul siltig lera.	-
15	Åkermark, ploglager 0,25–0,30 m	9,0×2,2	0,40	Brungul siltig lera. I Ö-delen ett stolphål.	A11
16	Åkermark, ploglager 0,25 m	9,5×2,2	0,35	Brungul siltig lera.	-
17	Åkermark, ploglager 0,30 m	9,0×2,2	0,40	Ljusbult lerig silt.	-
18	Åkermark, ploglager 0,25–0,30 m	10,0×2,2	0,35–0,40	Gulbrun, lerig silt. Enstaka kolstänk i V-delen av schaktet, kan härröra från bortplöjda anläggningar.	-
19	Åkermark, ploglager 0,25–0,30 m	11,0×2,2	0,35–0,40	Gulröd lerig något grusig silt med stenar, 0,10–0,30 m stora.	-
20	Åkermark, ploglager 0,25–0,30 m	9,0×2,2	0,35	Gulbrun lerig silt, något grusig. Stenar 0,05–0,10 m.	-
21	Åkermark, ploglager 0,30–0,40 m	8,0×2,2	0,40–0,45	Ljusbult, något grusig, lerig silt. Stenar 0,05–0,15 m.	-
22	Åkermark, ploglager 0,15–0,20 m	9,5×2,2	0,30	Ljusbult, något grusig, lerig silt. Stenar 0,05–0,15 m.	-
23	Åkermark, ploglager 0,25–0,35 m	9,0×2,2	0,40	Ljusbult lerig silt, Stenar 0,05–0,25 m stora i mitten av schaktet.	-
24	Åkermark, ploglager 0,25–0,40 m	9,0×2,2	0,40	Sluttning mot Ö, ploglagret djupast mot Ö. Gulbrun något grusig silt. Stenar 0,05–0,50 m.	-
25	Åkermark, ploglager 0,30–0,40 m	10,0×2,2	0,50	Sluttning mot Ö, ploglagret djupast mot Ö. Brungul siltig lera.	-
26	Åkermark, ploglager 0,30 m	10,0×2,2	0,40	Gulgrå siltig lera.	-
27	Åkermark, ploglager 0,30–0,40 m	11,0×2,2	0,40–0,50	Rödbrun siltig lera.	-
28	Åkermark, ploglager 0,30 m	10,0×2,2	0,40	Brungul lerig silt.	-
29	Åkermark, ploglager 0,30–0,35 m	11,0×2,2	0,45	Gulbrun lerig silt med enstaka stenar 0,05–0,15 m stora.	-
30	Åkermark, ploglager 0,30 m	10,0×2,2	0,40	Sluttar mot Ö. I Ö brungul lera omgiven av en vitgrå lins. I V gulbrun lerig silt.	-
31	Åkermark, ploglager 0,20–0,25 m	10,0×2,2	0,35	Gulbrun lerig och grusig silt med stenar, 0,05–0,15 m stora.	-
32	Åkermark, ploglager 0,30–0,35 m	11,0×2,2	0,40	Rödbrun siltig lera med stenar, 0,05–0,15 m stora.	-
33	Åkermark, ploglager 0,30–0,35 m	9,0×2,2	0,45	Rödbrun siltig lera.	-
34	Åkermark, ploglager 0,30–0,35 m	10,0×2,2	0,40	Brunröd siltig lera.	-
35	Åkermark, ploglager 0,30 m	9,5×2,2	0,40	Brungul siltig lera.	-
36	Åkermark, ploglager 0,20–0,30 m	11,0×2,2	0,40	Brunröd siltig lera, i V gulbrun lerig silt.	-

Schakt	Markslag	Längd x bredd m	Djup, m	Anmärkning/undergrund	Anläggning
37	Omrörd mark.	4,5×1,6	1,00	Omrörda lager med mylla och sten med recent material. Härrör troligen från vägbygge.	-
38	Omrörd mark	10,0×2,2	0,50	Omrörda lager. Lerig silt, sten och mylla med tegel och modernt trä. Härrör troligen från vägbygge.	-
39	Åkermark, ploglager 0,30 m	10,5×2,2	0,40	Gulbrun, något grusig, lerig silt med enstaka stenar 0,05–0,15 m stora.	-
40	Åkermark, ploglager 0,30 m	9,0×2,2	0,40	Rödbrun siltig lera med stenar, 0,05–0,20 m stora.	-
41	Åkermark, ploglager 0,20 m	9,0×2,2	0,35	Gulbrun sandig silt med enstaka stenar 0,05–0,20 m stora.	-
42	Åkermark, ploglager 0,20 m	8,0×2,2	0,35	Gulbrun sandig silt med enstaka stenar 0,05–0,20 m stora.	-
43	Åkermark, ploglager 0,20 m	9,5×2,2	0,35	Grågul grusig silt. I N delen korsas schaktet av ett mindre dike. Stenar 0,05–0,20 m stora.	-
44	Åkermark, ploglager 0,20–0,25 m	8,5×2,2	0,35	Ljust gulgrå sandig silt med enstaka stenar 0,05–0,30 m stora.	-
45	Åkermark, ploglager 0,20–0,25 m	8,5×2,2	0,35–0,40	Ljusbul sandig silt med enstaka stenar, 0,05–0,15 m stora.	-
46	Åkermark, ploglager 0,25–0,30 m	9,0×2,2	0,35–0,40	Gulbrun siltig lera med enstaka stenar, 0,05–0,20 m stora.	-
47	Åkermark, ploglager 0,25–0,30 m	10,0×2,2	0,40	Gulbrun siltig lera med enstaka stenar, 0,05–0,15 m stora.	-
48	Åkermark, ploglager 0,30 m	12,0×2,2–3,2	0,40–0,45	Gulbrun lerig silt. Relativt rikligt med sten, 0,05–0,30 m stora. En diffus anläggning.	A12
49	Åkermark, ploglager 0,25–0,35 m	12,0×2,2	0,35–0,40	Gulbrun sandig silt med relativt riklig stenförekomst, 0,05–0,20 m.	-
50	Åkermark, ploglager 0,25–0,35 m	10,5×2,2	0,50	Gulbrun sandig silt med relativt riklig stenförekomst, 0,05–0,30 m.	-
51	Åkermark, ploglager 0,25–0,35 m	9,0×2,2	0,50	Gulbrun lerig silt med stenar, enstaka 0,05–0,30 m stora.	-
52	Åkermark, ploglager 0,30 m	10,0×2,2	0,45	Rödbrun lerig silt med enstaka stenar, 0,05–0,20 m stora.	-
53	Åkermark, ploglager 0,30 m	9,5×2,2	0,40	Ljust grågul sandig silt med enstaka stenar, 0,05–0,40 m stora.	-
54	Åkermark, ploglager 0,30 m	9,5×2,2	0,45	Grågul siltig lera med enstaka stenar, 0,10–0,20 m stora.	-
55	Åkermark, ploglager 0,30 m	9,5×2,2	0,45	Grågul siltig lera med enstaka stenar, 0,10–0,20 m stora.	-
56	Åkermark, ploglager 0,30 m	10,0×2,2	0,50	Ljusgrå siltig lera.	-
57	Åkermark, ploglager 0,30 m	14,0×2,2–3,5	0,40–0,50	Gulgrå siltig lera med enstaka 0,05–0,20 m stora stenar. En diffus anläggning i S delen.	A13
58	Åkermark, ploglager 0,35 m	5,0×2,2	0,50	Brungrå siltig lera.	-
59	Åkermark, ploglager 0,35 m	8,5×2,2	0,50	Ljusgrå lerig silt.	-

Bilaga 2. Anläggningstabell

Anl. nr	Typ	Storlek (m)	Anmärkning	Schakt
1	Mörkfärgning	0,40×0,30	Ovalt rundad mörkbrun färgning. I SV ansluter anläggningen till en 1,6 m lång rännliknande diffus färgning.	S3
2	Lager/ränna	>2,1×1,1	Sotigt oregelbundet format lager. Ej begränsad mot N där färgningen fortsätter in mot schaktets kant. Fyllningen består av sotig något flammig silt.	S3
3	Lager/ränna	1,40×0,40	Skadad i N och Ö av två recenta diken. Färgningen består av sotig silt med enstaka bitar kol.	S3
4	Stolphål	0,17 i diam	Rund mörkfärgning/stolphål. Färgningen bestod av svart sotig något flammig silt. Gränsar i V mot ett dike.	S4
5	Stolphål	0,19 i diam	Del av runt stolphål(?). Färgningen består av mörkgrå grusig silt. Norra delen är skadat av ett dike.	S5
6	Stolphål/störhål	0,12 i diam	Stolphålsbotten/störhål. Färgningen består av något grusig humös silt. En sten, 0,10 m stor i N kanten.	S8
7	Stolphål/störhål	0,12 i diam	Rund mörkfärgning. Färgningen består av lätt sotig svartgrå flammig silt.	S11
8	Stolphål	0,14 i diam	Rund mörkfärgning. Färgningen består av brungrå något humös silt.	S11
9	Stolphål	0,14 i diam	Rund mörkfärgning. Färgningen består av brungrå något humös silt.	S11
10	Stolphål/störhål	0,10 i diam	Rund mörkfärgning. Färgningen består av mörkt brungrå silt.	S3
11	Stolphål	0,20 i diam	Rund mörkfärgning. Färgningen består av mörkt gråbrun, något grusig silt.	S15
12	Ränna	1,10×0,30	Oregelbundet oval. Färgningen består av lätt humös gråbrun silt med stänk av kol över hela ytan. I Ö finns en mindre ansamling stenar, 4 stycken, 0,15–0,30 m stora.	S48
13	Mörkfärgning	0,32×0,23	Oval mörkfärgning. Färgningen består av mörkgrå–svart något grusig silt. Skadad i V. Skadan förefaller vara platsen för en bortgrävd sten. I skadan syns att anläggningen endast har ett djup på 0,05 m. Diffus som anläggning, möjligen botten av stolphål.	S57